

Finanse

Unia bankowa i jej znaczenie dla funkcjonowania sektora bankowego Unii Europejskiej

Klaudia Zielińska-Lont

Unia bankowa i jej znaczenie dla funkcjonowania sektora bankowego Unii Europejskiej

WYDAWNICTWO
UNIWERSYTETU
ŁÓDZKIEGO

Finanse

Unia bankowa i jej znaczenie dla funkcjonowania sektora bankowego Unii Europejskiej

Klaudia Zielińska-Lont

Klaudia Zielińska-Lont – Uniwersytet Łódzki, Wydział Ekonomiczno-Socjologiczny
Instytut Gospodarki Międzynarodowej, Katedra Biznesu i Handlu Międzynarodowego
90-255 Łódź, ul. POW 3/5

RECENZENT

Sławomir Bukowski

REDAKTOR INICJUJĄCY

Beata Koźniewska

OPRACOWANIE REDAKCYJNE

Ewa Siwińska

SKŁAD I ŁAMANIE

AGENT PR

KOREKTA TECHNICZNA

Leonora Gralka

PROJEKT OKŁADKI

Agencja Reklamowa efectoro.pl

Zdjęcie wykorzystane na okładce: © Depositphotos.com/Funtap

© Copyright by Klaudia Zielińska-Lont, Łódź 2020

© Copyright for this edition by Uniwersytet Łódzki, Łódź 2020

Wydane przez Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego

Wydanie I. W.09454.19.0.M

Ark. wyd. 15,0; ark. druk. 14,375

ISBN 978-83-8142-956-6

e-ISBN 978-83-8142-957-3

Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego

90-131 Łódź, ul. Lindleya 8

www.wydawnictwo.uni.lodz.pl

e-mail: ksiegarnia@uni.lodz.pl

tel. 42 665 58 63

Dla Mamy

Spis treści

Wykaz skrótów nazw własnych stosowanych w pracy	11
Wstęp	15
Rozdział 1	
Integracja finansowa w Europie	21
1.1. Integracja międzynarodowa	22
1.2. Geneza teorii optymalnego obszaru walutowego	23
1.3. Koncepcje teorii optymalnego obszaru walutowego w kontekście integracji rynków finansowych	25
1.4. Proces integracji europejskiej w świetle tworzenia wspólnego rynku finansowego	30
1.4.1. Początek budowy europejskiego rynku finansowego	30
1.4.2. Od fragmentacji do integracji europejskiego rynku bankowego	35
1.5. Strefa euro a optymalny obszar walutowy. Znaczenie integracji rynków finansowych	44
1.6. Podsumowanie	46
Rozdział 2	
Rola sektora bankowego w gospodarce	47
2.1. Geneza i ewolucja bankowości – tendencje rozwoju	47
2.2. Modele systemu finansowego	50
2.2.1. Bankowość komercyjna	52
2.2.2. Bankowość centralna	56
2.3. Rola banków w gospodarce rynkowej	57
2.4. Stabilność systemu finansowego	60
2.5. Nadzór nad systemem finansowym – sieć bezpieczeństwa finansowego	62
2.5.1. Funkcje nadzoru	63
2.5.2. Modele nadzoru rynku finansowego	64
2.5.3. Zaangażowanie banku centralnego w nadzór nad rynkiem finansowym	68
2.5.4. Bank centralny jako pożyczkodawca ostatniej instancji	71
2.6. Bazylejski Komitet ds. Nadzoru Bankowego	73
2.7. Podsumowanie	78

Rozdział 3

Charakterystyka europejskiego sektora bankowego	81
3.1. Opis sektora bankowego Unii Europejskiej	81
3.2. Prezentacja europejskiego sektora bankowego do 2008 r.	83
3.2.1. Analiza ilościowa instytucji kredytowych Unii Europejskiej	83
3.2.2. Analiza poziomu transgraniczności sektora bankowego Unii Europejskiej	88
3.3. Kryzys finansowy w Unii Europejskiej	90
3.4. Charakterystyka europejskiego sektora bankowego po 2008 r.	96
3.4.1. Analiza ilościowa podmiotów sektora bankowego Unii Europejskiej	96
3.4.2. Analiza stopnia transgraniczności sektora bankowego Unii Europejskiej	102
3.5. Reformy nadzoru nad europejskim sektorem bankowym po 2008 r.	104
3.5.1. Raport Larosiere'a i propozycja utworzenia sieci bezpieczeństwa finansowego	107
3.5.2. Reformy nadzoru nad europejskim sektorem bankowym w latach 2011–2013	110
3.5.3. Wprowadzenie pakietu regulacji CRD IV/CRR	112
3.6. Podsumowanie	115

Rozdział 4

Unia bankowa	117
4.1. Geneza powstania unii bankowej	118
4.2. Struktura unii bankowej	121
4.2.1. I filar – Jednolity Mechanizm Nadzorczy	121
4.2.2. II filar – Jednolity Mechanizm Restrukturyzacji i Uporządkowanej Likwidacji	130
4.2.3. III filar – Europejski System Gwarantowania Depozytów	137
4.3. Podsumowanie	141

Rozdział 5

Implikacje utworzenia unii bankowej dla wybranych instytucji kredytowych	145
5.1. Opis metody badawczej	145
5.2. Prezentacja wskaźników wybranych do badania	149
5.2.1. Wskaźniki rentowności	149
5.2.2. Wskaźniki ryzyka działalności	151
5.2.3. Wskaźniki płynności	154
5.3. Charakterystyka wskaźników wybranych instytucji kredytowych	155
5.3.1. Charakterystyka rentowności	156
5.3.2. Charakterystyka poziomu ryzyka działalności	158
5.3.3. Charakterystyka płynności finansowej	159
5.4. Etapy konstrukcji miernika syntetycznego	160
5.5. Ocena instytucji kredytowych w kontekście budowy unii bankowej	164
5.6. Podsumowanie	166

Zakończenie	169
-------------	-----

Bibliografia	173
--------------	-----

Aneksy	203
Aneks 1. Elementy składowe i wagi dla NSFR	203
Aneks 2. Wybrane do badania instytucje kredytowe z listy instytucji systemowo ważnych publikowanej przez Europejski Urząd Nadzoru Bankowego na rok 2018	204
Aneks 3. Wskaźnik ROE dla wybranych instytucji systemowo ważnych w latach 2006, 2010, 2014 i 2017	205
Aneks 4. Rozbieżności między wskaźnikiem ROE obliczonym a podanym przez instytucje kredytowe w latach 2006, 2010, 2014 i 2017	206
Aneks 5. Wskaźnik RORAA dla wybranych instytucji systemowo ważnych w latach 2006, 2010, 2014 i 2017	209
Aneks 6. Wskaźnik poziomu kosztów działania dla wybranych instytucji systemowo ważnych w latach 2006, 2010, 2014 i 2017	210
Aneks 7. Wskaźnik poziomu rezerw celowych dla wybranych instytucji systemowo ważnych w latach 2006, 2010, 2014 i 2017	211
Aneks 8. Wskaźnik poziomu jakości należności dla wybranych instytucji systemowo ważnych w latach 2006, 2010, 2014 i 2017	212
Aneks 9. Wskaźnik Tier 1 dla wybranych instytucji systemowo ważnych w latach 2006, 2010, 2014 i 2017	213
Aneks 10. Rozbieżności między Tier 1 obliczonym a podanym przez instytucje kredytowe w latach 2006, 2010, 2014 i 2017	214
Aneks 11. Wskaźnik kredyty/depozyty dla wybranych instytucji systemowo ważnych w latach 2006, 2010, 2014 i 2017	216
Aneks 12. Wskaźnik NSFR dla wybranych instytucji systemowo ważnych w latach 2006, 2010, 2014 i 2017	217
Aneks 13. Rozbieżności między NSFR obliczonym a podanym przez niektóre instytucje kredytowe w latach 2014–2017	218
Aneks 14. Macierze korelacji	220
Aneks 15. Miernik syntetyczny wariant I – rentowność działania	221
Aneks 16. Miernik syntetyczny wariant II – poziom ryzyka działalności	222
Aneks 17. Miernik syntetyczny wariant III – płynność działania	223
Spis schematów	225
Spis tabel	227
Spis wykresów	229

Wykaz skrótów nazw własnych stosowanych w pracy

AMC	– <i>Asset Management Company</i> (spółka zarządzająca aktywami)
BAC	– <i>Banking Advisory Committee</i> (Bankowy Komitet Doradczy)
BC	– Bank Centralny
BCBS	– <i>Basel Committee on Banking Supervision</i> (Bazylejski Komitet ds. Nadzoru Bankowego)
BIS	– <i>Bank for International Settlements</i> (Bank Rozrachunków Międzynarodowych)
BRRD	– <i>Bank Recovery and Resolution Directive</i> (Dyrektywa w sprawie działań naprawczych oraz restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji w odniesieniu do instytucji kredytowych i firm inwestycyjnych)
CAD	– <i>Capital Adequacy Directive</i> (Dyrektywa w sprawie adekwatności kapitałowej)
CDO	– <i>Collateralized-Debt Obligations</i> (obligacje zabezpieczone długiem)
CEBS	– <i>Committee of European Banking Supervisors</i> (Komitet Europejskich Organów Nadzoru Bankowego)
CEIOPS	– <i>Committee of European Insurance and Occupational Pensions Supervisors</i> (Europejskich Nadzorów Ubezpieczeń i Emerytur Pracowniczych)
CESR	– <i>Committee of European Securities Regulators</i> (Komitet Europejskich Nadzorów Rynków Papierów Wartościowych)
CET 1	– <i>Common Equity Tier 1</i> (współczynnik kapitału podstawowego Tier 1)
CMU	– <i>Capital Markets Union</i> (unia rynków kapitałowych)
CRD	– <i>Capital Requirements Directive</i> (Dyrektywa w sprawie wymogów kapitałowych)
CRR	– <i>Capital Requirements Regulation</i> (Rozporządzenie w sprawie wymogów kapitałowych)
DGs	– <i>Deposit Guarantee Schemes</i> (systemy gwarantowania depozytów)
DIF	– <i>Deposit Insurance Fund</i> (Funduszu Gwarantowania Depozytów)
EBA	– <i>European Banking Authority</i> (Europejski Urząd Nadzoru Bankowego)
EBC	– Europejski Bank Centralny

12 Wykaz skrótów nazw własnych stosowanych w pracy

EC	– European Commission
ECA	– <i>European Court of Auditors</i> (Europejski Trybunał Obrachunkowy)
ECB	– European Central Bank
ECOFIN	– <i>Economic and Financial Affairs Council</i> (Rada ds. Gospodarczych i Finansowych)
ECU	– <i>European Currency Unit</i> (Europejska Jednostka Walutowa)
EDIS	– <i>European Deposit Insurance Scheme</i> (Europejski System Gwarantowania Depozytów)
EFSF	– <i>European Financial Stability Facility</i> (Europejski Instrument Stabilności Finansowej)
EFSM	– <i>European Financial Stabilisation Mechanism</i> (Europejski Mechanizm Stabilizacji Finansowej)
EIOPA	– <i>European Insurance and Occupational Pensions Authority</i> (Europejski Urząd Nadzoru Ubezpieczeń i Pracowniczych Programów Emerytalnych)
EIOPIC	– <i>European Insurance and Occupational Pensions Supervision Committee</i> (Europejski Komitet Ubezpieczeń i Emerytur Pracowniczych)
EMCF	– <i>European Monetary Cooperation Fund</i> (Europejski Fundusz Współpracy Walutowej)
EMI	– <i>European Monetary Institute</i> (Europejski Instytut Walutowy)
EP	– European Parliament
ERM	– <i>Exchange Rate Mechanism</i> (Mechanizm Kursów Walutowych)
ESAs	– <i>European Supervisory Authorities</i> (Europejskie Organy Nadzoru)
ESC	– <i>European Securities Committee</i> (Europejski Komitet Papierów Wartościowych)
ESBC	– <i>European System of Central Banks</i> (Europejskiego Systemu Banków Centralnych)
ESFS	– <i>European System of Financial Supervision</i> (Europejski System Nadzoru Finansowego)
ESM	– <i>European Stability Mechanism</i> (Europejski Mechanizm Stabilności)
ESMA	– <i>European Securities and Markets Authority</i> (Europejski Urząd Nadzoru Giełd i Papierów Wartościowych)
ESRB	– <i>European Systemic Risk Board</i> (Europejska Rada ds. Ryzyka Systemowego)
EWG	– Europejska Wspólnota Gospodarcza
FED	– <i>Federal Reserve System</i> (System Rezerwy Federalnej)
FRTB	– <i>Fundamental Review of the Trading Book</i> (całościowy przegląd księgi handlowej)
FSAP	– <i>Financial Services Action Plan</i> (Plan działania w zakresie usług finansowych)
FSB	– <i>Financial Stability Board</i> (Rada Stabilności Finansowej)
G-SIBs	– Global Systemically Important Banks (Globalnie systemowo ważne banki)

- G-SIIs – *Global Systemically Important Institutions* (Globalnie systemowo ważne instytucje finansowe)
- HHI – *Herfindahl-Hirschman Index* (Indeks Herfindahla-Hirschmana)
- KE – Komisja Europejska
- LCR – *Liquidity Coverage Ratio* (wskaźnik pokrycia płynności)
- LOLR – *Lender of last resort* (pożyczkodawca ostatniej instancji)
- LTRO – *Long Term Refinancing Operation* (długoterminowa operacja refinansująca)
- MBS – *Mortgage-Backed Securities* (papiery wartościowe zabezpieczone hipoteką)
- MiFID – *Markets in Financial Instruments Directive* (Dyrektywa w sprawie rynków instrumentów finansowych)
- MREL – *Minimum Requirement for own Funds and Eligible Liabilities* (minimalny wymóg funduszy własnych i kwalifikowalnych zobowiązań)
- NBP – Narodowy Bank Polski
- NRA – *National Resolution Authority* (krajowy organ ds. restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji)
- NSFR – *Net Stable Funding Ratio* (wskaźnik stabilnego finansowania netto)
- OOW – optymalny obszar walutowy
- P&A – *Purchase and Assumption* (instrument zbycia działalności)
- PE – Parlament Europejski
- PKO BP – Powszechna Kasa Oszczędności Bank Polski
- PKB – Produkt Krajowy Brutto
- ROE – *return on equity* (rentowność kapitałów własnych)
- RORAA – *return on risk-adjusted assets* (zwrot na aktywach skorygowanych o ryzyko)
- SEA – *Single European Act* (Jednolity Akt Europejski)
- SGP – *Stability and Growth Pact* (Pakt na rzecz Stabilności i Wzrostu)
- SRB – *Single Resolution Board* (Rada ds. Restrukturyzacji i Uporządkowanej Likwidacji)
- SRM – *Single Resolution Mechanism* (Jednolity Mechanizm Restrukturyzacji i Uporządkowanej Likwidacji)
- SSM – *Single Supervisory Mechanism* (Jednolity Mechanizm Nadzorczy)
- TLAC – *Total Loss Absorbing Capacity* (wskaźnik całkowitej zdolności do pokrycia strat)
- UE – Unia Europejska
- UGiW – Unia Gospodarcza i Walutowa
- WAP – wielowymiarowa analiza porównawcza

Wstęp

Kryzys finansowy z 2008 r. unaoczniał braki w strukturze zintegrowanego rynku Unii Europejskiej (UE). Niedostateczna integracja rynków finansowych stała się jedną ze słabości strefy euro, w efekcie której nie posiadała ona mechanizmu mogącego efektywnie łagodzić szoki zewnętrzne (por. Ingram, 1973, s. 11–12). Konsekwencje braku harmonizacji w tym zakresie były szczególnie dotkliwe dla sektora bankowego państw europejskich (Janicka, 2007, s. 103; Jaworski, Szlągowska, 2014, s. 20–21; Marcinkowska, Wdowiński i in., 2014, s. 10; Gostomski, 2016, s. 72–76), gdyż transfer szoku finansowego z USA odbył się właśnie za pośrednictwem banków.

Choć kwestia znaczenia integracji finansowej wielokrotnie pojawiała się w rozważaniach teoretycznych dotyczących optymalności obszaru walutowego (OOW), państwa Unii Europejskiej przez lata nie były skłonne pogłębiać współpracy w tym zakresie (Ingram, 1973; Buitier, 1995; McKinnon, 2001). Od momentu utworzenia strefy euro podjęto kilka prób intensyfikacji działań odnoszących się do harmonizacji regulacji prawnych dotyczących wszystkich segmentów rynku finansowego, na ogół kończyły się one jednak niepowodzeniem (Hertig, Lee, 2003; Quaglia, 2007). Wśród przyczyn tego stanu rzeczy autorzy wymieniali m.in. narodowy protekcjonizm, który skłaniał państwa członkowskie do utrzymywania barier dla swobody działalności na terenie UE (Hertig, Lee, 2003, s. 9–14). Kwestia międzynarodowej koordynacji nadzoru nad instytucjami kredytowymi była przez wiele lat pomijana. Sytuacja zmieniła się dopiero po wybuchu kryzysu, w wyniku którego wiele państw zmuszonych było ratować instytucje kredytowe przy użyciu publicznych środków. W efekcie w krótkim czasie podjęto decyzję o utworzeniu unii bankowej opartej na trzech filarach – Jednolitym Mechanizmie Nadzorczym (SSM), Jednolitym Mechanizmie Restrukturyzacji i Uporządkowanej Likwidacji (SRM) oraz Europejskim Systemie Gwarantowania Depozytów (EDIS).

Teoretyczna analiza koncepcji unii bankowej, podjęta przez różnych ekonomistów, na ogół prowadziła do pozytywnych wniosków (Gros, 2012; Szpunar, 2012; Tchorek, 2014; Schoenmaker, 2015a). Przeniesienie odpowiedzialności za nadzór i restrukturyzację największych instytucji kredytowych na poziom

ponadnarodowy stanowiło istotny krok w procesie integracji strefy euro, który nie byłby możliwy, gdyby nie panujące wówczas warunki ekonomiczne, zmuszające państwa członkowskie do współpracy. Należy jednak zauważyć, że i ta motywacja okazała się niewystarczająca, by w myśl oryginalnej propozycji utworzyć EDIS.

Implementacja skoordynowanego nadzoru oznaczała duże zmiany dla funkcjonowania instytucji kredytowych w obszarze strefy euro. Niektóre państwa zgłaszały obawy odnośnie do wpływu SSM na konkurencyjność i rentowność banków w Europie (Ramotowski, 2018). Coroczna analiza oddziaływania nowych regulacji na instytucje kredytowe dokonywana jest wprawdzie przez Europejski Urząd Nadzoru Bankowego (EBA), jednak skupia się ona w pierwszej kolejności na zdolności tych podmiotów do absorpcji ponoszonych strat.

Wybór tematu niniejszej monografii wynikał z kilku powodów.

Po pierwsze, kwestia integracji finansowej w literaturze przedmiotu była i jest podnoszona jako istotny warunek optymalności obszaru walutowego (Ingram, 1973; McKinnon, 2001). Fakt, że państwa członkowskie Unii Europejskiej przez wiele lat nie były skłonne rozszerzyć współpracy w tym zakresie, wart jest zatem szerszej analizy.

Po drugie, sektor bankowy odgrywa w UE szczególną rolę zarówno ze względu na kluczową pozycję w procesie kreacji pieniądza w gospodarce, jak i na jego rozmiary oraz silne powiązania transgraniczne (Ravoet, Letemendia i in., 2010; Allen, Beck i in., 2011; Dresler, 2014). Biorąc pod uwagę te uwarunkowania, kwestia międzynarodowej koordynacji nadzoru ostrożnościowego nad instytucjami kredytowymi zasługuje na szczególną uwagę.

Po trzecie, projekt utworzenia unii bankowej jest zagadnieniem nowym, szeroko dyskutowanym w środowisku akademickim (Zaleska, 2013, 2015; Gros, 2015; Mesnard, Margerit i in., 2017b; Payne, 2015; Schoenmaker, 2015a; Véron, 2015). W momencie ukończenia niniejszej monografii (grudzień 2018) unia bankowa pozostawała projektem niekompletnym, który nadal podlega zmianom. Wyniki prowadzonych badań własnych będą aktualizowane w miarę rozbudowy i usprawniania nowej sieci bezpieczeństwa Unii Europejskiej (por. Zielińska, 2015, 2016, 2018).

Po czwarte, kwestia pogłębienia integracji nadzoru nad sektorem bankowym Unii Europejskiej budziła sprzeciw państw członkowskich (Krahnén, 2013a; Donnelly, 2018). Przez wiele lat kwestię konkurencyjności instytucji kredytowych przeciwstawiano konieczności zapewnienia stabilności funkcjonowania systemu bankowego, jednak nigdy nie została podjęta próba kompleksowej analizy ilościowej wpływu reformy nadzoru ostrożnościowego na instytucje kredytowe.

Celem opracowania jest ocena przemian zachodzących w nadzorze nad europejskim sektorem bankowym, ze szczególnym uwzględnieniem państw strefy euro, będących skutkiem budowy nowej sieci bezpieczeństwa finansowego w ramach pierwszego filaru unii bankowej.

Aby osiągnąć cel, skonstruowano narzędzie w postaci miernika syntetycznego umożliwiającego ocenę potencjalnych efektów reformy nadzoru w myśl zaleceń

Bazyjskiego Komitetu ds. Nadzoru Bankowego (BCBS). Syntetyczna ocena zmian pozwoli na weryfikację wypadkowego wpływu zależności pomiędzy kosztami dostosowywania się banków do wymogów ostrożnościowych a ryzykiem, jakie podejmują w swojej działalności. Z jednej strony zmiana stopnia tej zależności mogła być konsekwencją harmonizacji podejścia do kwantyfikacji ekspozycji na ryzyko instytucji kredytowych w Europie, z drugiej zaś wynikać mogła z faktu, iż ujednolicona została lista pozycji, które zaliczyć można do kapitałów ostrożnościowych instytucji kredytowych.

Hipoteza główna (HG): reforma nadzoru i powstanie unii bankowej na europejskim rynku usług bankowych powoduje wzrost symetrii kosztu i ryzyka w działalności banków Unii Europejskiej.

Symetria kosztu i ryzyka oznacza w tym wypadku adekwatność wymogu kapitałowego, jaki jest szacowany dla ryzyka podejmowanego przez instytucje kredytowe w swojej działalności. Wzrost wspomianej symetrii oznacza zatem silniejszą współzależność między ryzykiem działalności i kosztem związanym z gromadzeniem dodatkowego kapitału, co jest efektem bardziej precyzyjnej oceny ryzyka inwestycji bądź też adekwatnej klasyfikacji kapitałów akceptowanych jako zabezpieczenie.

Oprócz hipotezy głównej, sformułowano trzy **hipotezy szczegółowe**:

- (HS1) wprowadzenie wymogów ostrożnościowych i płynnościowych zgodnie z pakietem regulacji CRD IV oraz CRR ma niekorzystny wpływ na rentowność banków w krajach członkowskich Unii Europejskiej;
- (HS2) implementacja regulacji Jednolitego Mechanizmu Nadzorczego prowadzi do ograniczenia ryzyka upadłości instytucji kredytowych przy jednoczesnym spadku ich dochodowości;
- (HS3) wprowadzenie pakietu regulacji CRD IV/CRR skutkuje wzrostem symetrii należności finansowych i zobowiązań.

Weryfikacja hipotez szczegółowych ma na celu precyzyjne określenie tych aspektów funkcjonowania instytucji kredytowych, na które implementacja wymogów ostrożnościowych ma najsilniejszy wpływ. Poszczególne warianty badania umożliwią tym samym wskazanie obszarów, w których instytucjom kredytowym najtrudniej jest dostosować się do nowego środowiska regulacyjnego.

Osiągnięcie postawionego w pracy celu oraz weryfikacja postawionych hipotez wymagała zastosowania odpowiednich metod badawczych. W pracy wykorzystano następujące metody badawcze:

- a) krytyczne studia literaturowe odnoszące się do roli sektora bankowego w gospodarce. Studia dotyczyły także procesu budowy jednolitego rynku finansowego w UE, ze szczególnym uwzględnieniem kwestii jednolitego nadzoru nad instytucjami kredytowymi. Studia literaturowe zostały przeprowadzone w oparciu zarówno o źródła krajowe, jak i zagraniczne (monografie, artykuły naukowe, raporty, komunikaty prasowe, zalecenia, propozycje wprowadzenia regulacji/dyrektyw etc.). Krytyczny przegląd literatury przedmiotu ogółem objął ponad 420 pozycji, ze znaczną przewagą

- pozycji zagranicznych (77%), jako że unia bankowa jest tematem, który w niewielkim stopniu jest poruszany w krajowej literaturze przedmiotu;
- b) analizę aktów prawnych, które odnosiły się do tworzenia jednolitego rynku finansowego oraz procesu budowy jednolitego nadzoru (regulacje, dyrektywy). W sumie analizą objęto ponad 50 europejskich aktów prawnych odnoszących się do rynku finansowego;
 - c) metody statystyki opisowej;
 - d) wielowymiarową analizę porównawczą, w ramach której zbudowany został miernik syntetyczny, co wymagało wykorzystania danych źródłowych z ponad 350 opracowań, w tym: sprawozdań finansowych wybranych do badania instytucji kredytowych, raportów ryzyka oraz innych dokumentów finansowych.

Stworzony miernik syntetyczny stanowi własną, autorską propozycję narzędzia badawczego. Jego konstrukcja została oparta na miarach rentowności, ryzyka działania oraz płynności. W mojej opinii podnoszenie wymogów kapitałowych i płynnościowych na wiele sposobów wpływa na kondycję finansową instytucji kredytowych. Z perspektywy akcjonariuszy instytucji kredytowych wspomniane zmiany są często niekorzystne w kontekście zwrotu na kapitale, dlatego też wzrasta presja na angażowanie się w bardziej rentowne, a przy tym często bardziej ryzykowne, działania. Według oceny organów nadzoru obowiązek podnoszenia stopnia kapitalizacji oraz poprawy adekwatności należności i zobowiązań jest jednoznacznie pozytywny. Z kolei deponenci z jednej strony są beneficjentami wzmocnionej stabilności sektora bankowego, z drugiej jednak mogą ponosić koszty dostosowań do nowych wymogów ostrożnościowych. Wypadkowa wpływu sił oddziałujących na banki jest trudna do oszacowania, dlatego też zasadne jest powstanie miary syntetycznej, która umożliwi kompleksową ocenę zmian wywołanych implementacją nowej sieci bezpieczeństwa sektora bankowego.

Próbie badawczą w pracy stanowi 28 instytucji kredytowych. Z grupy tej 27 instytucji zostało wybranych ze względu na uznanie ich przez Europejski Urząd Nadzoru Bankowego za instytucje systemowo ważne (*Global Systemically Important Institutions*, G-SIIs)¹. W celach porównawczych zaklasyfikowano do badania również jeden polski podmiot. W grupie badawczej znalazło się 18 podmiotów z państw strefy euro oraz 10 podmiotów spoza niej. Okres badawczy obejmuje lata 2006–2017.

Należy podkreślić, że chociaż członkostwo w unii bankowej jest obowiązkowe jedynie dla państw strefy euro, badaniem objęto instytucje bankowe z całej Unii Europejskiej. Wynika to z faktu, że nowa sieć bezpieczeństwa w istotnym stopniu wpływa również na działalność tych systemowo ważnych podmiotów. W badaniu wykorzystano także dane grup finansowych, które działają w więcej niż jednym państwie, w tym również na terenie państw objętych zintegrowanym

1 Analizie poddane zostały również podmioty z Wielkiej Brytanii, gdyż w okresie badania pozostawała ona państwem członkowskim Unii Europejskiej.

nadzorem. Układ pracy został podporządkowany postawionym w badaniu celom i hipotezom badawczym. Ze względu na ilościowy charakter wysuniętych hipotez szczegółowych ich weryfikacja przeprowadzona została w ostatnim rozdziale opracowania.

Monografia składa się z pięciu rozdziałów. Pierwszy składa się z pięciu podrozdziałów. Pierwsze trzy zostały poświęcone teorii optymalnego obszaru walutowego w kontekście integracji rynków finansowych. W czwartym podrozdziale dokonano przeglądu oraz krytycznej analizy aktów prawnych związanych z procesem konstruowania wspólnego rynku finansowego. W ostatniej części rozdziału pierwszego zestawiono teorię optymalnego obszaru walutowego z realnym procesem integracji rynków finansowych w Unii Europejskiej. Celem rozdziału jest identyfikacja uwarunkowań działania nadzoru nad europejskim rynkiem finansowym i jego reform w kontekście teoretycznym i procesów realnie zachodzących w europejskim systemie finansowym.

W rozdziale drugim skupiono się na roli sektora bankowego w gospodarce. Rozdział ten składa się z sześciu podrozdziałów, w których poruszona została problematyka rozwoju bankowości oraz funkcjonowania zróżnicowanych modeli systemu finansowego. Podrozdziały czwarty i piąty zostały poświęcone rozważaniom kluczowym w kontekście celu niniejszej monografii, czyli kwestii nadzoru nad rynkiem finansowym i związanego z nią problemu stabilności systemu finansowego. W kontekście nadzoru szczególna uwaga została poświęcona roli, jaką w tym zakresie odgrywać może krajowy bank centralny. Ostatni podrozdział stanowi przegląd rekomendacji Bazylejskiego Komitetu ds. Nadzoru Bankowego. Celem rozdziału drugiego jest ocena roli sektora bankowego w systemie finansowym oraz wykazanie, iż stabilność sektora bankowego ma kluczowy wpływ na funkcjonowanie pozostałych sektorów rynku finansowego.

Trzeci rozdział zawiera charakterystykę europejskiego sektora bankowego i składa się z pięciu podrozdziałów. Na początku dokonana została analiza ilościowa europejskiego sektora bankowego w latach poprzedzających wybuch kryzysu finansowego z 2008 r. Następnie dokonano krótkiej charakterystyki kryzysu finansowego, jego genezy oraz przebiegu w strefie euro, po której ponownie przeprowadzono analizę ilościową sektora w latach 2009–2017. Rozdział zamyka krytyczna analiza reform nadzoru nad europejskim rynkiem finansowym po 2008 r. Celem rozdziału jest wykazanie, że wybuch kryzysu finansowego stał się punktem zwrotnym w dotychczas prowadzonej polityce niepowoływania jednolitego nadzoru nad sektorem bankowym i stał się bodźcem do utworzenia regulacji ponadnarodowych w tym zakresie.

W rozdziale czwartym przeprowadzono charakterystykę unii bankowej, w tym genezy jej powstania oraz proponowanej struktury każdego z jej filarów. Z uwagi na fakt, iż głównym przedmiotem zainteresowania opracowania jest nadzór, szczególna uwaga poświęcona została pierwszemu filarowi unii bankowej, czyli Jednolitemu Mechanizmowi Nadzoru. Kolejne dwa filary unii bankowej, mechanizm restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji oraz system gwarantowania

depozytów, zostały przedstawione skrótowo. W rozdziale czwartym dokonana została wstępna weryfikacja hipotezy głównej postawionej w niniejszej monografii.

Ostatni rozdział został poświęcony empirycznej weryfikacji konsekwencji utworzenia unii bankowej dla wybranych instytucji kredytowych. Piąty rozdział składa się z pięciu podrozdziałów, w pierwszym dokonana została charakterystyka wybranej metody badawczej. W dalszej części opisane zostały wskaźniki finansowe, które zostały wykorzystane w badaniu, scharakteryzowano także wybraną do badania próbę badawczą. Ostatnie dwa podrozdziały zawierają szczegółowy opis etapów budowy miernika syntetycznego oraz prezentację wyników prowadzonych badań. Wyniki badań stały się podstawą weryfikacji postawionych w badaniu hipotez.

Do przygotowania niniejszej monografii przyczyniło się wiele osób. Szczególne podziękowania kieruję do Pani Profesor Małgorzaty Janickiej, za wszelkie krytyczne uwagi i sugestie. Chciałabym wyrazić swoją wdzięczność również Pani Doktor Iwone Maciejczyk-Bujnowicz za pomoc podczas przygotowywania niniejszej publikacji oraz Koleżankom i Kolegom z Instytutu Gospodarki Międzynarodowej UŁ.

Rozdział 1

Integracja finansowa w Europie

Międzynarodowa integracja gospodarcza ma długą historię, jednak procesy integracyjne nasiliły się po zakończeniu drugiej wojny światowej. Najważniejszym motywem, jaki skłaniał ówczesnie kraje do współpracy, była chęć jak najszybszej naprawy zniszczeń wywołanych wojną. Z biegiem czasu rozwój technologiczny i postępująca industrializacja zmuszały kraje do poszukiwania nowych dróg skutecznej intensyfikacji handlu i współpracy dla dalszego rozwoju (Mucha-Leszko, 2012, s. 15–42).

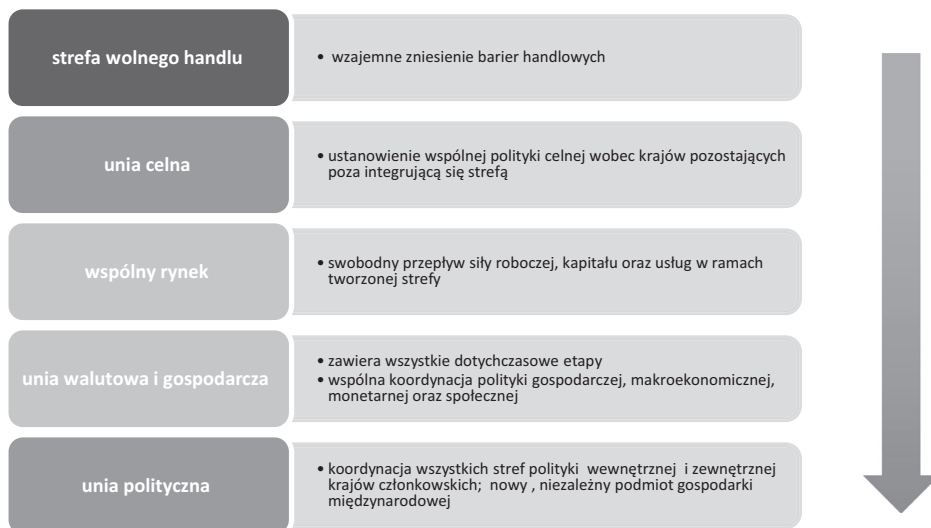
Pogłębiająca się współpraca gospodarcza wymaga znoszenia barier dla handlu oraz dla przepływu czynników produkcji między krajami. Zgodnie z teorią integracji ekonomicznej, korzyści z dalszego rozwoju współpracy pomiędzy silnie powiązаныmi rynkami, po spełnieniu określonych kryteriów, potrafią przewyższać koszty wynikające z porzucenia niezależnej polityki monetarnej i kursowej (Martinez-Garcia, Grossman, 2016, s. 1). Od początku lat 60. XX w., w ramach rozwijającej się teorii optymalnych obszarów walutowych, rozpoczęła się analiza tych kryteriów. W ramach obszarów walutowych zintegrowane rynki same powinny, zgodnie z teorią, zapewnić mechanizmy dostosowawcze, łagodzące wpływ szoków asymetrycznych, bez ingerencji władz monetarnych. To właśnie problem szoków asymetrycznych stanowił dla większości badaczy argument przeciwko integracji walutowej (Aguiar, Amador i in., 2015, s. 2). Za skuteczne rozwiązanie tej kwestii uważano integrację rynków finansowych (Patterson, Amati, 1998, s. 65). Rozwinięte rynki finansowe są w stanie szybko reagować na wahania poziomu konsumpcji i inwestycji, które mogą wystąpić wskutek występowania wstrząsu gospodarczego.

Celem rozdziału pierwszego jest przedstawienie istoty integracji ekonomicznej oraz głównych teorii w tym zakresie, ze szczególnym uwzględnieniem integracji rynków finansowych. Prezentowane rozważania mają również na celu wypuklenie faktu, iż kwestie koordynacji nadzoru nad integrującymi się rynkami finansowymi były przez wiele lat ignorowane.

1.1. Integracja międzynarodowa

W literaturze naukowej nie ma jasno zdefiniowanego pojęcia międzynarodowej integracji ekonomicznej. Pierwszym ekonomistą, który stworzył taką definicję, był J. Tinbergen. Scharakteryzował on integrację ekonomiczną dwojako, jako integrację negatywną i pozytywną (Tinbergen, 1967, s. 178). Integracją negatywną określił proces znoszenia dyskryminacji oraz likwidacji instytucji mających charakter ograniczający (w tym barier prawnych), a także tworzenia swobody dla transakcji ekonomicznych między krajami. Z kolei mianem integracji pozytywnej nazwał powoływanie nowych instytucji oraz tworzenie nowej polityki, których celem było koordynowanie polityki gospodarczej integrujących się krajów (Tinbergen, 1967, s. 178).

Międzynarodowa integracja ekonomiczna zdefiniowana została również przez B. Balasę, który traktował ją dwupłaszczyznowo – jako stan i jako proces. W ramach procesu znoszone są różne rodzaje ograniczeń występujących pomiędzy krajami, zaś stan charakteryzuje się brakiem wszelkich przejawów dyskryminacji w sferze gospodarczej (Balassa, 1961, s. 2–3). Co więcej, B. Balassa zaproponował klasyfikację, według której wyróżnia się pięć etapów integracji międzynarodowej (schemat 1).

Schemat 1. Klasyfikacja etapów integracji międzynarodowej według B. Balassy

Źródło: opracowanie własne na podstawie B. Balassy, 1961, s. 2–3.

Szczególnie ważne z perspektywy niniejszej monografii są trzeci oraz czwarty etap integracji według klasyfikacji B. Balassy, w których mieści się integracja rynków finansowych. W ramach wspólnego rynku (etap trzeci) zapewniona jest